

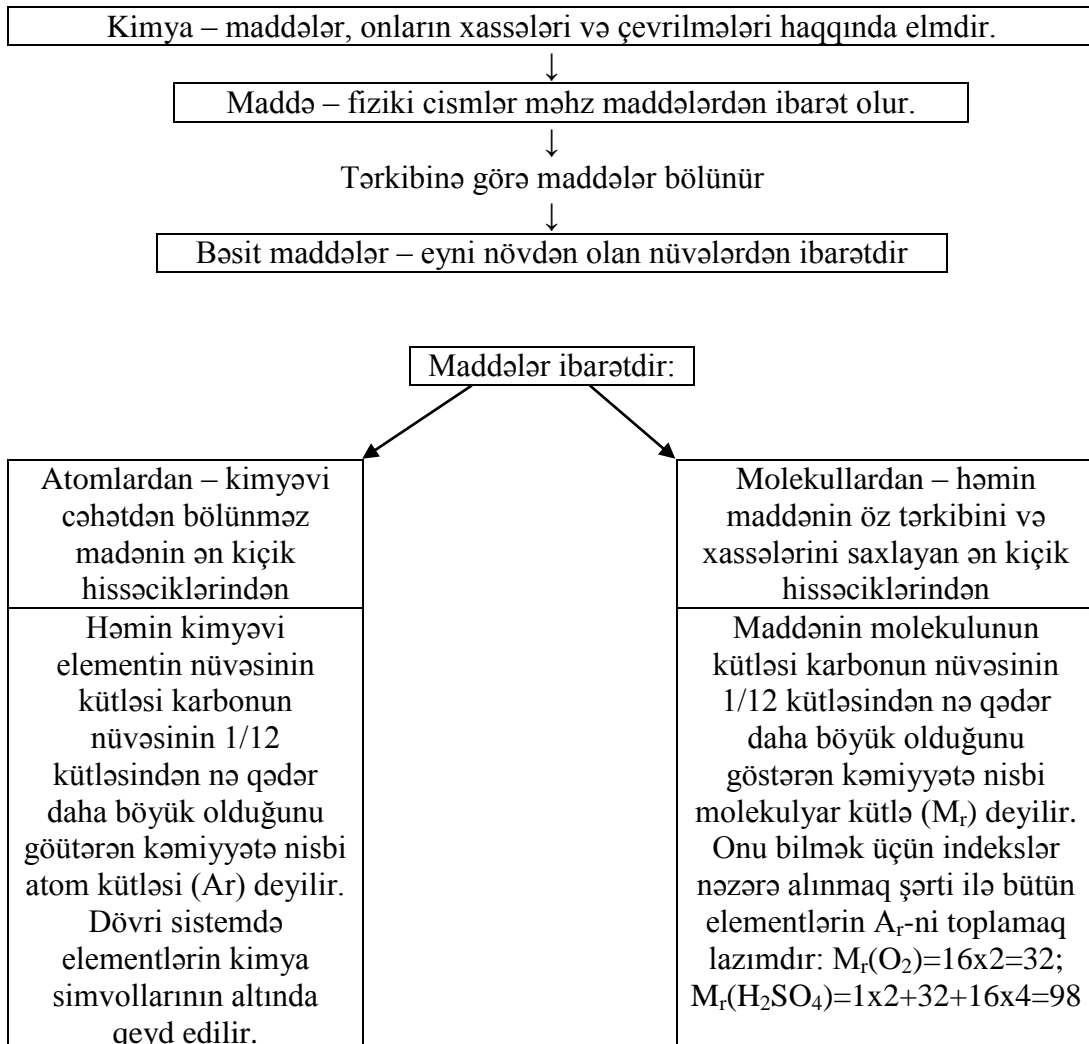
VII-VIII SİNİFLƏRDƏ KİMYANIN TƏDRİS VAHİDLƏRİNƏ AİD REFERATLARIN HAZIRLANMASI ÜSULLARI

¹ M.M.Abbasov, ² F.N.Əliyeva, ² G.S.Rəhimli, ² Y.İ.Cəfərov

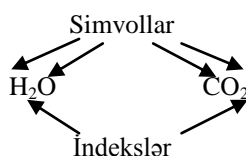
¹AMEA Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu

²Bakı Dövlət Universiteti

VII-VIII siniflərdə kimyanın nəzəri əsaslarına əsasən müəyyən mövzular üzrə kimyadan məsələlərin həlli üçün aşağıdakı formada referatlar hazırlamaq olar.

Maddələrin tərkibi kimyəvi formul – kimyəvi simvol və indekslərin köməyi ilə tərtib edilən maddənin şərti yazılışı vasitəsilə əks olunur. İndeks molekulda nüvələrin sayını göstərir

Maddələrin bir qisminin digər qismindən fərqləndiyi əlamətlərə xassələr deyilir:

Kimyəvi xassələr bir maddənin digər maddəyə çevrilmək qabiliyyətini xarakterizə edir

Fiziki xassələr: məsələn, aqrekat halını, rəngi, qoxusunu, sıxlığını, həll olma qabiliyyətini, elektrik keçiriciliyini, istilik keçiriciliyini

Maddə ilə baş verənlərin hamısı – hadisələr:

Fiziki – yeni maddələrin əmələ gəlməsi ilə müşayiət olunmur. Cismin ölçüsü yaxud forması, maddələrin aqrekat halı dəyişə bilər, məsələn: qırovun əmələ gəlməsi, metalın əriməsi.

Kimyəvi (kimyəvi reaksiyalar) – yeni maddələrin əmələ gəlməsi ilə müşayiət olunur, məsələn: fotosintez, odunların yanması.		
Əlamətlərlə müşayiət olunur: rəngin dəyişməsi; qoxunun dəyişməsi, çöküntünün əmələ gəlməsi yaxud həll olunması; qazın ayrılmaqası yaxud udulması; enerjinin ayrılması yaxud udulması	Maddələrin kütləsinin saxlanılması qanununa tabe olur. Reaksiyaya daxil olmuş maddələrin kütləsi əmələ gəlmiş maddələrin kütləsinə bərabərdir	Kimya tənliklərinin köməyi ilə yazılır – kimyəvi düsturlar və riyazi qanunlar vasitəsilə kimyəvi reaksiyanın şərti yazılışı: $C + O_2 \rightarrow CO_2$

Atom elektroneytraldır	Hissəciklər	Kütlə	Yük	Miqdarı necə müəyyənləşdirməli
		p	1	+1
	e	1/1837	-1	p^+ ədədinə bərabərdir
	n	1	0	A-Z, burada A – kütlə ədədidir, A=Ar

$Na; №11 \rightarrow Z = +11 \rightarrow n_p = n_e = 11; n_{n0} = 23 - 11 = 12$

Əgər miqdarı dəyişsək:

1). $p^+ \rightarrow$ dəyişir $Z \rightarrow$ elementin sıra nömrəsi dəyişir, yəni nüvələrin yeni növü əmələ gəlir ki, nüvə reaksiyaları zamanı da məhz bunlar baş verir.

Kimyəvi element – nüvənin müəyyən eyni yükünə malik atomların növü.

2). $n^0 \rightarrow$ atomun kütləsi dəyişir, lakin Z olduğu kimi qalır.

Bir kimyəvi elementin nüvəsinin eyni yükünə, lakin fərqli kütlə ədədinə malik atomlarının növ müxtəlifliklərinə izotoplar deyilir.

3). $e \rightarrow$ yüklü hissəcik – ion əmələ gəlir. Əgər atom e -ni birləşdirirsə, o zaman aniona (mənfi yüklənmiş iona), əgər e -ni verirsə - kationa (müsbət yüklənmiş iona) çevrilir.

Nüvələrin elektron örtüyünün quruluşu

1).nüvədə energetik səviyyələrin miqdarı N dövrünə bərabərdir.

Na III dövrdə $\rightarrow Na +11)))$

2).qrupun nömrəsinə görə əsas yarımqrupların elementlərində oksidləşmənin ən yüksək dərəcəsini və xarici energetik səviyyədə e ədədini müəyyən etmək olar.

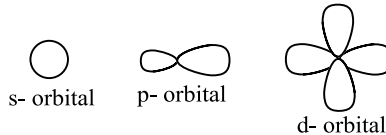
Na birinci qrupda əsas yarımqrupda $\rightarrow Na +11)))_1$.

3). $n=2n^2$ enerji səviyyəsində e kəmiyyətinin maksimal qiyməti, burada n – enerji səviyyəsinin (electron təbəqəsinin) nömrəsi $Na +11)_2)_8)_1$

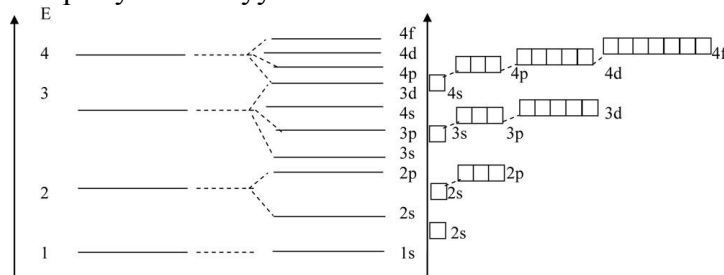
4).xarici enerji səviyyələrinin eyni quruluşu dövrü surətdə təkrarlanır, odur ki, kimyəvi elementlərin xassələri də təkrarlanır.

$Li +3)_2)_1$ $Na +11)_2)_8)_1$ $K +19)_2)_8)_8)_1$

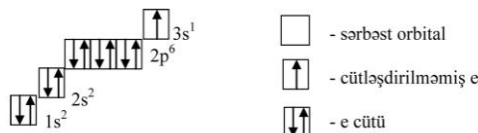
5). e -nin hərəkət etdiyi fəzaya orbital (electron buludu) deyilir.

6). Elektron təbəqəsi yarım səviyyələrə bölünür

$Na +11)_2)_8)_1$

Xarici enerji səviyyəsinin quruluşuna görə atomlar		<p>Əmələ gəlmiş kimyəvi rabitənin növü rabitəli atomların elektromənfiliklərinin fərqlindən asılıdır.</p> <p>Elektromənfilik – verilmiş kimyəvi elementin atomlarının sonuncu enerji səviyyəsinin tamamlanması üçün digər kimyəvi elementlərdən e-nu cəlb etmək xüsusiyyətidir.</p> <p>Dövri sistemdə:</p> <p>Radius azalır → E.M artır → qeyri-metal xassələri artır Rad artır ↓ E.M. azalır ↓ Metal xassələri artır</p>
Tamamlanmış (8 e) sonuncu enerji səviyyəsi ilə	Tamamlanmamış sonuncu enerji səviyyəsi ilə	
Təsirsiz (inert) qazlar He, Ne, Ar, Kr, Xe, Rn	Bütün qalan elementlər	
Tək atomlar şəklində mövcud olur	Sonuncu enerji səviyyəsinin tamamlanması üçün: e-nu verir yaxud birləşdirir. Nəticədə kimyəvi rabitə əmələ gəlir.	
Kimyəvi rabitə - molekullara, ionlara, kristalları birləşdirən atomların qarşılıqlı təsiri		

Rad. – redius, atomu
 E.M. – elektromənfilik

Müqayisə əlamətləri	İon rabitəsi	Metal rabitə
Tərif	İonlar arasında rabitə	Ümumiləşdirilmiş e hesabına ionlar arasında rabitə
Birləşən hissəciklər	İonlar	İon-atomlar və e
Elementlər	E.M-də böyük fərqi olan elementlərin atomları Me+heMe	Me atomları
Rabitənin yaranma sxemi	$\begin{array}{c} \text{F; } +9 \text{)}_2 \text{)}_7 \rightarrow \\ \text{Mg } +12 \text{)}_2 \text{)}_8 \text{)}_2^+ \leftarrow \\ \text{F; } +9 \text{)}_2 \text{)}_7 \end{array}$ $\rightarrow [\text{F; } +9 \text{)}_2 \text{)}_8]^- [\text{Mg; } +12 \text{)}_2 \text{)}_8]^{2+}$ $[\text{F; } +9 \text{)}_2 \text{)}_8]^-$	

		$Me^0 - ne^- \rightarrow Me^{n+}$
Kristal qəfəsin xanalarındakı hissəciklər	İonlar	İon-atomlar
Kristal qəfəsin tipi	İon	Metal
Hissəciklər arasında rabitənin xarakteri	Elektrostatik qarşılıqlı təsir	İon-atomlar və sərbəst e-lər arasında metal rabitə
Rabitənin möhkəmliyi	Möhkəm	Müxtəlif möhkəmliyə malik
Maddələrin səciyyəvi fiziki xassələri	Bərk, çətin əriyən, əksəriyyəti suda həll olunur. Məhlul və əritmələr elektrik cərəyanı keçirir.	Bərk aqrekat halı (Hg-dən başqa), metal parlaqlıq, istilik və elektrik keçiriciliyi, plastiklik
Nümunələr	MgF ₂ ; KCl	Fe, Cu

Müqayisə əlamətləri	Kovalent rabitə	
	Qeyri-polyar	Polyar
Tərif	Ümumi elektron cütlər hesabına yaranmış rabitə	
Birləşdirici hissəciklər	Atomlar	
Hansı elementlər iştirak edir	E.M olan fərq mövcud deyil $\underbrace{HeMe + heMe}$ Bir kimyəvi elementin atomları	E.M. olan fərq böyük deyil heMe + heMe
Rabitənin yaranma sxemi	$H \cdot + \cdot H \rightarrow H:H$	$2H \cdot + \cdot O: \rightarrow O:H$ H
Kristal qəfəsin xanalarındakı hissəciklər	Atomar, molekullar	
Kristal qəfəsin tipi	Atomar, molekulyar	
Hissəciklər arasında rabitənin xarakteri	Atomar – kovalent rabitələr; Molekulyar – molekullararası qarşılıqlı təsirin qüvvələri	
Rabitənin möhkəmliyi	Atomar – olduqca möhkəm, molekulyar – zəif	
Maddələrin xarakterik fiziki xassələri	Atomar: olduqca möhkəm, olduqca çətin əriyən, suda həll olunmur. Molekulyar – adi şəraitdə - istənilən aqrekat halı, yüksək olmayan bərklik, asan əriyən, çoxu suda həll olunur.	
Nümunələr	Atomar – C (almaz); molekulyar – CO ₂ ; H ₂ O	

Kimyada say kəmiyyətləri

Kəmiyyət və onun işarələnməsi	Təriflər, anlayışlar	Ölçü vahidləri
Maddənin miqdarı, n	Maddənin verilmiş miqdarında quruluş hissəciklərinin sayı haqqında təsəvvür yaradan kəmiyyət. 1 mol – karbonun 12 qramında mövcud olan quruluş hissəcikləri (atomlar, molekullar, ionlar) qədər yer alan maddənin miqdarı.	mol, kmol, mmol
Avoqado sabiti, N _A	Maddənin bir molunda yer alan hissəciklərin miqdarını ifadə edən kəmiyyət: 6,02 x 10 ²³	1/mol (mol ⁻¹)
Hissəciklərin sayı, N	$N = n \times N_A$	Mövcud deyil
Molyar kütlə	Maddənin bir molunun kütləsi. Kəmiyyətə onun nisbi molekulyar (atom) kütləsinə bərabərdir $M = m/n$; $ M = Mr $; $ M = Ar $	q/mol kq/kmol mq/mmol
Qazların molyar həcmi, V _m	Qazşəkilli maddənin 1 molunun əhatə etdiyi həcm. Normal şəraitdə (t=0°C; P=760 mm c.s.) 22,4 l bərabərdir. $V_M = V/n$	l/mol ml/mol m ³ /kmol
Nisbi	Bir qazın digər qazdan neçə dəfə daha yüngül (ağır) olduğunu, yəni bir qazın sıxlığı digər qazın sıxlığından neçə dəfə daha böyük (az) olduğunu ifadə edən kəmiyyət.	Mövcud deyil, yaxud %
Maddədə elementin kütlə payı, ω	$\omega = (A_r(e) \times n) / M_r \times (100\%)$, burada n – molekulda atomların sayı	Mövcud deyil yaxud %
Məhlulda (qarışıqda) maddənin kütlə payı, ω	Məhlulda: $\omega = m_{maddə} / m_{məhlul} \times (100\%)$ Qarışıqda: $\omega = m / (m_1 + m_2 + m_3) \times (100\%)$, burada m ₁ , m ₂ , m ₃ – qatışıqın komponentlərinin kütlələri	Mövcud deyil yaxud %
Qatışıqda maddənin həcm payı, ω	$\varphi = V_1 / (V_1 + V_2 + V_3) \times (100\%)$, burada V ₁ , V ₂ , V ₃ – qatışıqın komponentlərinin həcmələri	Mövcud deyil, yaxud %
Molyar qatılılıq dərəcəsi	$C = n/V$, burada n – həll edilmiş maddənin mol miqdarı, V – məhlulun həcmi	mol/l

Sadə maddələr

Metallar		Qeyri-metallar
Aqrekat halı	Bərk, Hg-dən başqa	Bərk (S; J ₂), Maye (Br ₂) Qazaoxşar (O ₂ ; N ₂)
Plastiklik	Plastik	Kövrək
Metal parlaqlıq	Mövcuddür	Mövcud deyil
İstilik və elektrik keçiriciliyi	Mövcuddür	Əksəriyyətində mövcud deyil

Kimyəvi elementlərlə müqayisədə sadə maddələrin mövcudluğu daha çoxdur, çünki bəzi elementlər üçün allotropiya səciyyəvi xarakter daşıyır.

Allotropiya – bu, kimyəvi elementlərin bir neçə bəsit maddələri əmələ gətirmək qabiliyyətidir, həmin bəsit maddələrə allotrop modifikasiyalar deyilir.

O		C	
Oksigen O ₂	Ozon O ₃	Almaz	Qrafit
Oksigen, rənsiz və iysiz qazdır, suda az həll olunur	Ozon – solğun-bənövşəyi rəngdədir, kəsik xoş iyə malikdir, suda yaxşı həll olunur	Rəngsiz kristallik maddədir, olduqca möhkəmdir, istisiliyi və elektrik cərəyanını keçirmir	Tünd-boz kristallik maddədir, yumşaqdır, istilik və elektrik keçiricidir, metal parlaqlığına malikdir

Kimyəvi reaksiyalar	İstilik effektinə görə	Endotermik – enerjinin udulması ilə baş verir $\text{Cu(OH)}_2 \rightarrow \text{CuO} + \text{H}_2\text{O} - Q$
	İlkin və əmələ gəlmiş maddələrin sayı və tərkibinə görə	Parçalanma reaksiyaları – bir mürəkkəb maddədən bir neçə daha sadə maddə əmələ gəlir: $\text{CaCO}_3 \rightarrow \text{CaO} + \text{CO}_2$
		Birləşmə reaksiyaları – bir neçə sadə yaxud mürəkkəb maddədən bir mürəkkəb maddə əmələ gəlir: $\text{CaO} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ca(OH)}_2$
		Əvəzləmə reaksiyaları – sadə maddənin atomları mürəkkəb maddədə yer alan elementlərdən birinin atomlarını əvəz edir: $2\text{HCl} + \text{Zn} \rightarrow \text{ZnCl}_2 + \text{H}_2 \uparrow$
		Mübadilə reaksiyaları – iki mürəkkəb maddə tərkib hissələrini mübadilə edir: $\text{CuO} + 2\text{HCl} \rightarrow \text{CuCl}_2 + \text{H}_2\text{O}$
	Reaksiya girən maddələrin aqreqat halına görə	Heterogen – reaksiyanın ilkin maddələri və məhsulları müxtəlif aqreqat hallarında olur: $\text{Fe(bərk)} + \text{CuCl}_2(\text{məhlul}) \rightarrow \text{Cu(bərk)} + \text{FeCl}_2(\text{məhlul})$
		Homogen – reaksiyanın ilkin maddələri və məhsulları eyni (ya qaz, ya da maye) aqreqat halda olur: $\text{H}_2(\text{qaz}) + \text{Cl}_2(\text{qaz}) \rightarrow \text{Cu(b)} + 2\text{HCl}(\text{qaz})$
	Katalizator-ların olması-na görə	MnO_2 Katalitik – $2\text{H}_2\text{O}_2 \rightarrow 2\text{H}_2\text{O} + \text{O}_2 \uparrow$
		Qeyri-katalitik $\text{S} + \text{O}_2 \rightarrow \text{SO}_2$
	İstiqamətinə görə	Dönməz – verilmiş şəraitdə yalnız bir istiqamətdə baş verir: $\text{H}_2\text{SO}_4 + \text{BaCl}_2 \leftrightarrow \text{BaSO}_4 \downarrow + 2\text{HCl}$
Dönən – verilmiş şəraitdə eyni zamanda iki əks istiqamətdə baş verir: $3\text{H}_2 + \text{N}_2 \rightarrow 2\text{NH}_3$		
Elementlərin atomlarının oksidləşmə dərəcəsinin dəyişməsinə görə	Oksidləşmə-reduksiya reaksiyaları – oksidləşmə dərəcələri dəyişir: $\text{Fe} + 2\text{HCl} \rightarrow \text{FeCl}_2^{-1} + \text{H}_2^0 \uparrow$	
	Qeyri-oksidləşmə-reduksiya reaksiyaları – oksidləşmə dərəcələri dəyişmir: $\text{SO}_3^{-2} + \text{H}_2^{+1}\text{O} \rightarrow \text{H}_2^{+1}\text{SO}_4^{-2}$	

Kimyəvi reaksiyaların sürəti

Kimyəvi reaksiyaların sürətini öyrənən kimya elminin bölməsi kimyəvi kinetika adlanır.

Kimyəvi reaksiyaların sürəti

<p>Homogen reaksiya üçün $v = \pm(n_2 - n_1) / V(t_2 - t_1) = \pm \Delta n / V \cdot \Delta t = \pm \Delta C / \Delta t$ Vahid zamanda maddənin qatılığının dəyişməsi ilə müəyyən edilir və mol/l·s ilə ifadə olunur</p>	<p>Hetrogen reaksiya üçün $v = \pm(n_2 - n_1) / S(t_2 - t_1) = \pm \Delta n / V \cdot \Delta t = \pm \Delta n / S \cdot \Delta t$ Vahid zamanda və vahid səth üzərində maddənin miqdarının dəyişməsi ilə müəyyən edilir.</p>
---	---

Reaksiyanın özü reaksiyaya daxil olan maddələrin molekullarının toqquşması nəticəsində baş verir, odur ki, onun sürəti toqquşmaların sayı və onların gücü ilə müəyyən edilir.

<p>Reaksiyaya daxil olan maddələrin təbiəti dedikdə aşağıdakılar başa düşülür: atomların quruluşunun xüsusiyyətləri, kimyəvi rəbitənin və kristal qəfəsin möhkəmliyi $2Na + 2H_2O = 2NaOH + H_2 \uparrow$ otaq t^0 şəraitində. $Zn + H_2O \xrightarrow{t} ZnO + H_2 \uparrow$ yalnız t^0 şəraitində</p>	<p>Qatılıq nə dərəcədə yüksək olarsa, vahid zamanda baş verən toqquşmaların sayı da bir o qədər çox olacaq. Təsir edən kütlələr qanunu: $v_{k.r.}$ maddələrin əmsallarına bərabər dərəcələrlə götürülmüş reaksiyaya daxil olan həmin maddələrin qatılığından düz mütənasibdir. $2SO_2 + O_2 = 2SO_3$ $v = k \cdot C_{SO_2}^2 \cdot C_{O_2}$ Qanun aqreقات halı bərk olan maddələrə şamil olunmur $4P + 5O_2 = 2P_2O_5$ $v = k \cdot C_{O_2}^5$ k-reaksiyaya girən maddələrin qatılığı 1 mol/l olduğu zaman reaksiyanın sürətinə (v-yə) bərabər konstant</p>	<p>Vant-Hoff qaydası. Temperaturun hər $10^\circ C$ artdığı zaman reaksiyanın sürəti 2-4 dəfəyə qədər artır. $v_2 = v_1 \cdot \gamma^{t_2 - t_1 / 10}$ γ – temperatur əmsalidir, temperatur hər $10^\circ C$ yüksəldiyi zaman reaksiyanın sürətinin (v-nin) neçə dəfə artdığını göstərir.</p>	<p>Sürət səthin sahəsi ilə düz mütənasibdir, çünki sahə nə qədər çox olarsa, bir zaman vahidi ərzində baş berən toqquşmalar da bir o qədər çox olacaq. Sürətin (v-nin) artması üçün bərk cizimlər xırdalanır, mümkün olduğu halda – həll edilir.</p>	<p>Katalizator – reaksiyanın sürətini artıran və onun sonuna yaxın dəyişməz olaraq qalmaqda davam edən maddədir. Bioloji katalizatorlar – fermentlərdir.</p>
---	--	---	--	--

Kimyəvi reaksiyaların sürəti

Məhlullar arasında **gomogen** reaksiyalar o halda dönməz olacaq ki, əgər onlar Bertolle qaydasına tabe olacaq:

- a) reaksiya nəticəsində çöküntü əmələ gəlir $\text{H}_2\text{SO}_4 + \text{BaCl}_2 \rightarrow \text{BaSO}_4 \downarrow + 2\text{HCl}$
 b) reaksiya nəticəsində su əmələ gəlir $\text{KOH} + \text{HNO}_3 \rightarrow \text{KNO}_3 + \text{H}_2\text{O}$
 c) reaksiya nəticəsində qaz ayrılır $\text{K}_2\text{CO}_3 + 2\text{HCl} \rightarrow 2\text{KCl} + \text{H}_2\text{O} + \text{CO}_2 \uparrow$

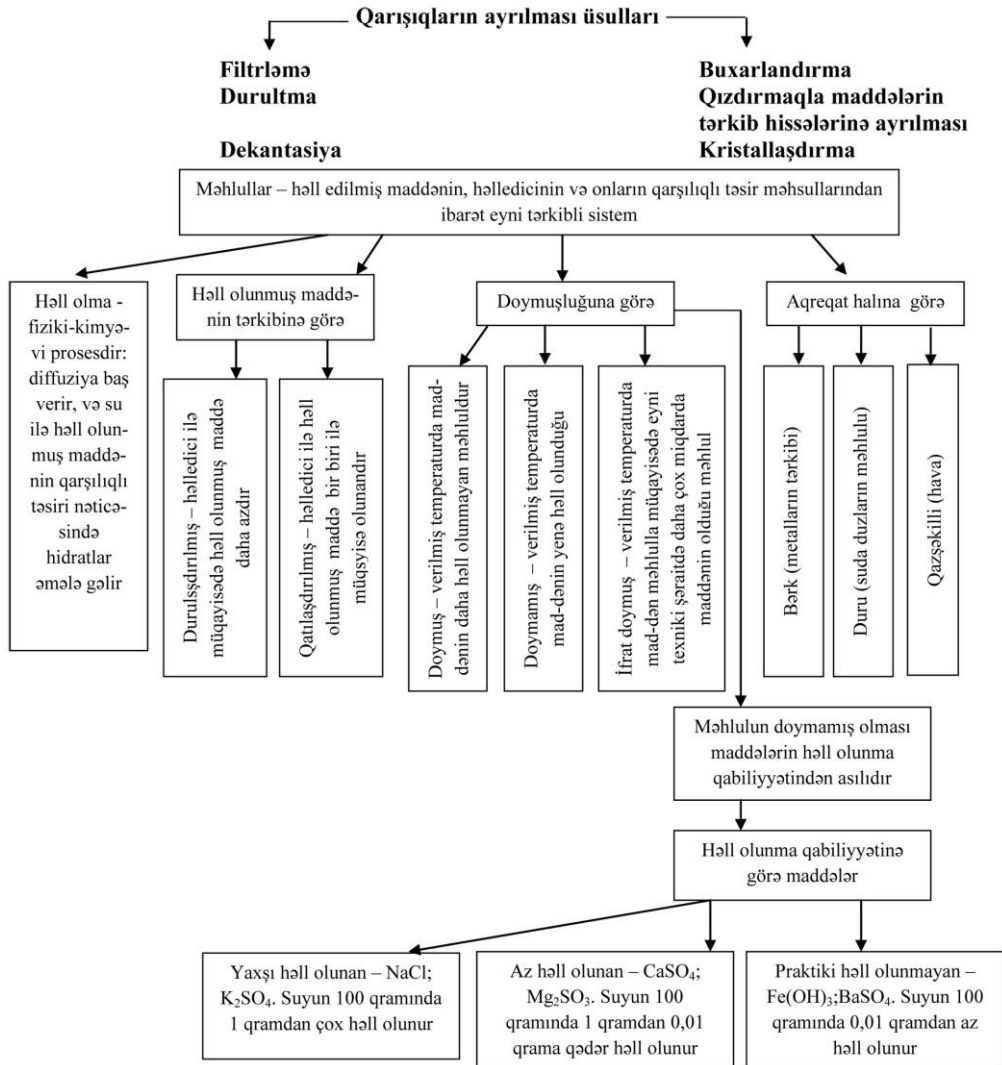
Dönən reaksiyalar sona qədər getmir və kimyəvi tarazlığın təyin edilməsi ilə bitir: birbaşa və əksinə reaksiyanın sürətləri bərabər olduğu halda reaksiyada iştirak edən maddələrin olduğu sistemin vəziyyəti.

Le Şatelye prinsipi: sistemin kimyəvi tarazlıq vəziyyətində olduğu şərtərdən birini – sistemin temperaturunu, təzyiqini (reaksiyada qazlar iştirak etdiyi təqdirdə) yaxud maddələrin birinin qatılığını dəyişsək, onda tarazlıq həmin dəyişikliyin qarşısını alan istiqamətə doğru öz yerini dəyişəcək.

$\text{N}_2 + 3\text{H}_2 \leftrightarrow 2\text{NH}_3 + Q$	$\text{N}_2 + \text{O}_2 \leftrightarrow 2\text{NO} - Q$
<p>N_2 yaxud H_2 ilkin maddələrin qatılığının artması t^0 azalması P-nin artması</p> <p style="text-align: center;">Tarazlığın yerdəyişməsi → NH_3 reaksiya məhsullarına doğru</p>	<p>N_2 yaxud O_2 ilkin maddələrin qatılığının artması t^0 artması</p> <p style="text-align: center;">Tarazlığın yerdəyişməsi → NO reaksiya məhsullarına doğru</p>
<p>İlkin maddələrə doğru</p> <p style="text-align: center;">← tarazlığın yerdəyişməsi</p> <p style="text-align: right;">← NH_3 qatılığının artması t^0 artması P-nin azalması</p>	<p>İlkin maddələrə doğru</p> <p style="text-align: center;">← tarazlığın yerdəyişməsi</p> <p style="text-align: right;">← NO qatılığının artması t^0 azalması</p>

Müxtəlif tərkibli – daxilində adi gözle yaxud mikroskop altında məhlulu əmələ gətirən maddələrin hissəciklərini görmək mümkün olduğu qarışıqlar (məsələn, gil suda qarışığı).

Eyni tərkibli - daxilində hətta mikroskop altında belə məhlulu əmələ gətirən maddələrin hissəciklərini görmək qeyri-mümkün olduğu qarışıqlar (məsələn, şəkərin suda qarışığı).

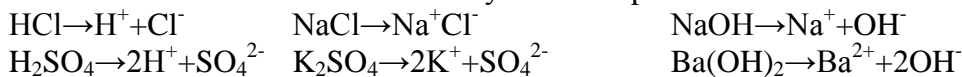
Temperaturun artması ilə bərk maddələrin həll olunma qabiliyyəti adətən artır, qazların isə - azalır.

Qeyri-elektrolitlər – su məhlulları və ərintiləri elektrik cərəyanı keçirməyən maddələr.	Elektrolitlər – su məhlulları və ərintiləri elektrik cərəyanı keçirən maddələr.
↓	↓
Kovalent qeyri-polyar və azpolyar	İonlu və kovalent çoxpolyar
↓	↓
Bütün bəsit maddələr, oksidlər, üzvi maddələrin böyük əksəriyyəti	Duzlar, qələvilər, turşular

Elektrolitin ionlara parçalanması prosesi elektrolitik dissosiasiya adlanır (ED).

Kimyəvi reaksiyaların sürəti

- 1) Suda həll olunma yaxud əridildiyi zaman elektrolitlər ionlara parçalanır (dissosiasiya edir). Həll olunma zamanı dissosiasiyanın yaranma səbəbi sudur. Məsələn burasındadır ki, su kristal qəfəsini və kimyəvi rabitəni dağdır. Əridilmə zamanı isə buna səbəb yüksək temperaturdur.

- 2) Katoda ← (+) ion-kation (-) ion-anion → anoda
elektrik sahəsində istiqamətləndirilmiş halda hərəkət edir

- 3) İonların və onların əmələ gəlmiş atomlarının xassələri fərqlidir.

- 4) ED prosesi – dönmə prosedir, odur ki, ED(α) dərəcəsi ilə xarakterizə olunur.

İonlara molekulların hansı hissəsinin parçalandığını göstərən kəmiyyət:

$$\alpha = \frac{N_D}{N_R} \cdot 100\% \quad (N_D - \text{dissosiasiya olunmuş hissəciklərin miqdarı,} \\ N_R - \text{həll olunmuş hissəciklərin miqdarı).)$$

α-dan (dissosiasiya dərəcəsi) asılı olaraq elektrolitlər aşağıdakı kimi olur

Qüvvətli (α>30%)	Orta qüvvətli (30%> α>3%)	Zəif (α<3%)
1. Bütün qələvilər: NaOH; KOH və s. 2. turşular: HNO ₃ ; HCl; HBr; HI; H ₂ SO ₄ 3. demək olar ki, suda həll olan duzlar: KHCO ₃ ; CaCl ₂ və s.	H ₂ SO ₃ ; H ₃ PO ₄	1. Turşular: H ₂ S; H ₂ CO ₃ ; HNO ₃ 2. Məhlul NH ₃ 3. H ₂ O

Elektrolitlər arasında reaksiyalar – dissosiasiya zamanı əmələ gəlmiş ionlar arasında reaksiyalardır, odur ki, onları həm molekulyar, həm də ion şəkildə yazırlar. **Həmişə ionların daha tam əlaqələndirilməsi istiqamətində baş verir.**

	Molekulyar	Tam ion	Qısa ion
(1)	H ₂ SO ₄ +2KOH=K ₂ SO ₄ +2H ₂ O	2H ⁺ +SO ₄ ²⁻ +2K ⁺ +2OH ⁻ = =2K ⁺ +SO ₄ ²⁻ +2H ₂ O	H ⁺ +OH ⁻ =H ₂ O
(2)	K ₂ CO ₃ +2HNO ₃ =2KNO ₃ +CO ₂ ↑+H ₂ O	2K ⁺ +CO ₃ ²⁻ +2H ⁺ +2NO ₃ ⁻ = =2K ⁺ +2NO ₃ ⁻ +CO ₂ ↑+H ₂ O	2H ⁺ +CO ₃ ²⁻ = =CO ₂ ↑+H ₂ O
(3)	Al ₂ (SO ₄) ₃ +3BaCl ₂ =3BaSO ₄ ↓+2AlCl ₃	2Al ³⁺ +3SO ₄ ²⁻ + +3Ba ²⁺ +6Cl ⁻ = =3BaSO ₄ ↓+2Al ³⁺ +6Cl ⁻	SO ₄ ²⁻ +Ba ²⁺ =BaSO ₄ ↓

İon tənliliklərində:

- Elektrolitlər ion şəkilə yazılır;
- Qeyri-elektrolitlər və zəif elektrolitlər – molekulyar şəkilə;
- İon tənliyində ionların yüklərinin cəmi həm sol, həm də sağ tərəfdə bərabərdir. İon mübadiləsi reaksiyaları əmələ gəlmiş təqdirdə sona qədər davam edir.

1.Elementin dövrü sistemdə yerləşməsi və onun atomlarının quruluşu.

Dövrün, qrupun nömrəsi, yarımqrup (əsas yaxud əlavə), elementin sıra nömrəsi qeyd edilir.

Atomda p^* , e və n^0 ədədi hesablanır.

Onu qeyd edək ki, p^+ ədədi elementin sıra nömrəsinə bərabərdir; e^- ədədi - p^* ədədinə, çünki atom elektroneytraldır; n^0 sayını hesablamaq üçün Ar-dən p^+ ədədi çıxılmalıdır, çünki atomun kütləsi p^+ və n^0 kütlələrindən əmələ gəlir.

Enerji səviyyələri üzrə e^- -lərin bölüşdürülməsi göstərilir; onların sayı elementin yer aldığı dövrün nömrəsinə bərabərdir. Ədəd e^- - sonuncu energetik səviyyəsində əsas yarımqrupların elementlərində qrupların nömrəs ilə üst-üstə düşür.

2.Bəsit maddənin xarakteri

Xarici elektron səviyyəsində elementin atomlarında e^- -lərin sayından asılıdır; çox vaxt 1-2 e^- olan metaldır, 4 və daha çox e^- – qeyri-metal.

3.Bəsit maddənin xassələrinin yarımqrup üzrə qonşu olan elementlərlə əmələ gəlmiş bəsit maddələrin xassələri ilə müqayisəsi.

Yarımqrupda sıra nömrəsinin artması ilə atomların radiusu böyüyür, odur ki, elektromənfilik azalır. Bu da o deməkdir ki, metal xassələr güclənir, qeyri-metal xassələr isə azalır.

4.Bəsit maddənin xassələrinin dövr üzrə qonşu olan elementlərdən əmələ gəlmiş bəsit maddələrin xassələri ilə müqayisəsi.

Dövrə sıra nömrəsinin artması ilə atomların radiusu azalır, odur ki, elektromənfilik artır. Bu da o deməkdir ki, metal xassələr zəifləyir, qeyri-metal xassələr isə güclənir.

5.Baş oksidin tərkibi, onun xarakteri.

Baş oksiddə elementin oksidləşmə dərəcəsi onun yerləşdiyi qrupun nömrəsinə bərabərdir

Oksidləşmə dərəcəsi +1, +2 olan metalın oksidi - əsasdır.

Oksidləşmə dərəcəsi +3, +4 (bəzən +2) olan metalın oksidi – amfoterdir.

Oksidləşmə dərəcəsi +5 və daha çox olan metalın oksidi – turşu oksididir.

Qeyri-metalın əksini (əgər o, düz əmələ gətirəndirsə) – turşu oksididir.

6. Baş hidroksidin tərkibi. Onun xassəsi.

Hidroksidin xassəsi oksidin xassəsindən asılıdır:

Oksid	Hidroksid
Əsasi oksid	Əsas (qələvi)
Amfoter oksid	Amfoter hidroksid
Turşu oksidi	Suda həll olmayan digərləri

7. Uçucu hidrogenli birləşmənin tərkibi (qeyri-metallar üçün)

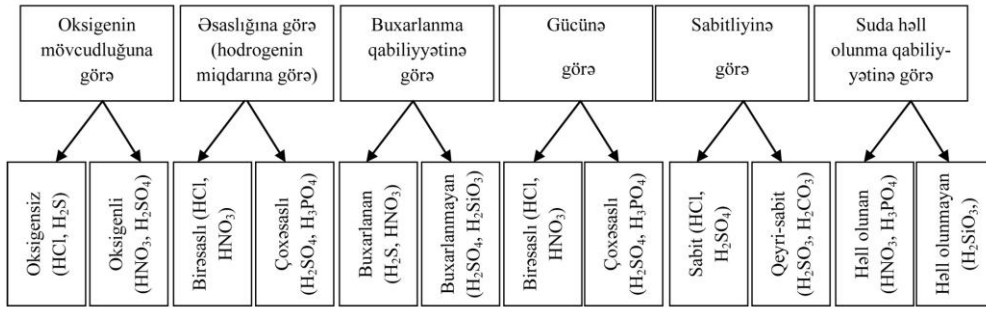
Bir qayda olaraq, hidrogen birləşmələrində qeyri-metallar oksidləşmə dərəcəsinin ən aşağı dərəcəsinə malikdir ki, bu da qeyri-metallın atomunun sonuncu energetik səviyyəsinin tamamlanması üçün zəruri olan elektronların miqdarı ilə müəyyən edilir.

Birləşmələrdə elementlərin oksidləşmə dərəcəsinin təyini

Oksidləşmə dərəcəsinin təyin etmə qaydaları	Oksidləşmə dərəcəsi üzrə binar birləşmələri formulunun tərtib edilməsi
1) Bəsit maddələrdə atomların oksidləşmə dərəcəsi 0-a bərabərdir	1) Birinci yerdə elektromənfililiyi daha az olan elementin işarəsini yazırıq, ikinci yerdə - daha çox olan elementin işarəsini.
2) Elektromənfililiyi daha çox olan elementin atomları e^- -ləri birləşdirməklə (-) odləşmə dərəcəsinə əldə edilir.	2) Elektromənfililiyi daha az olan elementin nə qədər e^- verə, elektromənfililiyi daha böyük olan elementin isə nə qədərini birləşdirə biləcəyini müəyyən edirik.
3) Elektromənfililiyi daha az olan elementin atomları e^- -ləri verir və (+) oksidləşmə dərəcəsinə əldə edilir 4) Birləşmədə oksidləşmə dərəcələrin cəmi 0-a bərabərdir. $Al_2^{+3}O_3^{-2} \rightarrow (+3) \cdot 2 + (-2) \cdot 3 = 0$ $H_3^{+1}P^{+5}O_4^{-2} \rightarrow (+1) \cdot 3 + (+5) + (-2) \cdot 4 = 0$ $Si^xO_2^{-2} \rightarrow x + (-2) \cdot 2 = 0 \rightarrow x = +4$ $H_2^{+1}S^xO_4^{-2} \rightarrow (+1) \cdot 2 + x + (-2) \cdot 4 = 0 \rightarrow x = +6$	3) Oksidləşmə dərəcəsinin hər ikisi üçün ortaq bölünəni tapırıq və onu həmin dərəcələrin hər birinə bölürük – indeksləri əldə edirik. $Al^{+3}S^{-2} \rightarrow Al_2S_3; P^{+5}O^{-2} \rightarrow P_2O_5$ $S^{+6}O^{-2} \rightarrow SO_3$

MÜRƏKKƏB MADDƏLƏR		
Oksidlər	Oksidləşmə dərəcəsi -2 olan oksigen olmaqla iki elementin atomlarından ibarət mürəkkəb maddələr	
Turşular	Hidrogen və turşu qalıqlarının atomlarından ibarət mürəkkəb maddələr H_3PO_4 ; HBr ; H_2SiO_3	Birəsaslı HCl ; HNO_3 Çoxəsaslı H_2S ; H_2SO_4
Əsaslar	Metalların ionlarından və onlarla birləşmiş OH^- hidrokسيد-ionlardan ibarət mürəkkəb maddələr K^+OH^- ; $Mg^{+2}(OH)^-_2$; $Fe^{+3}(OH)^-_3$	Həll olunan (qələvi); KOH ; $Ba(OH)_2$ Həll olunmayan $Cu(OH)_2$
Duzlar	Metalların və turşu qalıqlarının ionlarından ibarət mürəkkəb maddələr	Həll olunmayan; $CaCO_3$; $AgCl$ Həll olunan: $NaCl$, KNO_3 və s.

Turşuların təsnifatı

Fiziki xassələr: maye yaxud bərk maddələr, əksəriyyəti suda yaxşı həll olunur, turşu xarakterlidir.

Alınması

Tərkibində oksigen olanlar üçün	Tərkibində oksigen olmayanlar üçün	Ümumi üsul
Turşulu oksidi + H ₂ O	Qeyri-metal + H ₂	Duz + turşu
$SO_3 + H_2O \rightarrow H_2SO_4$	$H_2 + Cl_2 \rightarrow 2HCl$	$K_2SiO_3 + 2HCl \rightarrow 2KCl + H_2SiO_3 \downarrow$

Əsasların təsnifatı

Turşuluğuna görə (OH miqdarına görə)		Qüvvətliliyinə görə		Suda həll olunma qabiliyyətinə görə	
Birturşulu (LiOH, KOH)	Çoxturşulu Ca(OH) ₂	Qüvvətli (KOH, Ba(OH) ₂)	Zəif (NH ₄ OH, Fe(OH) ₂)	Həll olmayan Cu(OH) ₂	Həll olunan (qələvilər) KOH

Fiziki xassələri: bütün əsaslar (NH₄OH istisna olmaqla) müxtəlif rənglənməyə malik bərk maddələrdir.

Alınması

Qələvilər üçün	Həll olunmayan əsaslar üçün
a) H ₂ O+qələvi yaxud qələvi-torpaq metal $2Na+2H_2O \rightarrow 2NaOH+H_2\uparrow$; $Ba+2H_2O \rightarrow Ba(OH)_2+H_2\uparrow$ b) H ₂ O+qələvi yaxud qələvi-torpaq metalın oksidi $Li_2O+H_2O \rightarrow 2LiOH$; $CaO+H_2O \rightarrow Ca(OH)_2$	a) həll olunan duz + qələvi $CuSO_4+2KOH \rightarrow Cu(OH)_2\downarrow +K_2SO_4$
$SO_3 + H_2O \rightarrow H_2SO_4$ $H_2 + Cl_2 \rightarrow 2HCl$	$K_2SiO_3 + 2HCl \rightarrow 2KCl+H_2SiO_3\downarrow$

Əsasların kimyəvi xassələri

1) Daha xarakterik reaksiya – **bütün əsaslar üçün**

əsas + turşu

Qələvi: $2KOH+H_2SO_4 \rightarrow K_2SO_4 + 2H_2O$; $OH^- + H^+ \rightarrow H_2O$; (ionların birləşməsi)

Həll olmayan əsas + turşu: $Cu(OH)_2 + 2HCl \rightarrow CuCl_2 + 2H_2O$;

$Cu(OH)_2 + 2H^+ \rightarrow Cu^{2+} + 2H_2O$ (ionların birləşməsi)

2) **Qələvilər üçün**

a) **dissosiasiya**

$NaOH \rightarrow Na^+ + OH^-$

Dissosiasiya zamanı indikatorların rəngini dəyişən və qələvi məhlullarına köpüklənmə verən OH⁻ ionlarının əmələ gəlməsidir.

b) **qələvi + turşu oksidi**

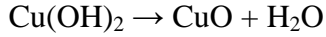
$2NaOH + SO_3 \rightarrow Na_2SO_4 + H_2O$; $2OH^- + SO_3 \rightarrow SO_4^{2-} + H_2O$ (ionların birləşməsi)

c) **qələvi + həllolunan duz**

$3LiOH+FeCl_3 \rightarrow Fe(OH)_3\downarrow+3LiCl$; $3OH^-+Fe^{3+} \rightarrow Fe(OH)_3\downarrow$ (ionların birləşməsi)

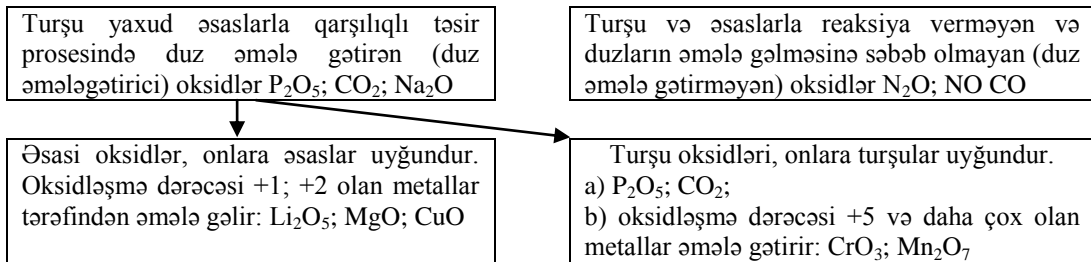
Nəticə: bütün reaksiyalarda OH⁻ ionları iştirak edir (məhz bunu qısa ion tənliklərindən görmək mümkündür), beləliklə, onlar qələvilərin ümumi kimyəvi xassələrini şərtləndirmiş olur.

3) **Həll olunmayan əsaslar üçün** – qızdırılma zamanı oksidə və suya parçalanır.

Oksidlər – biri oksigen olmaqla iki elementin atomlarından ibarət olan və oksigenin oksidləşmə dərəcəsi -2 olan mürəkkəb maddələr.

Əsasların təsnifatı

Alınması

Yanma	Parçalanma
1) Bəsit maddələrin $4\text{Al} + 3\text{O}_2 \rightarrow 2\text{AlO}_3$; $4\text{P} + 5\text{O}_2 \rightarrow 2\text{P}_2\text{O}_5$ 2) Mürəkkəb maddələrin $\text{CH}_4 + 2\text{O}_2 \rightarrow \text{CO}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$; $2\text{H}_2\text{S} + 3\text{O}_2 \rightarrow 2\text{SO}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$.	1) Həll olunmayan əsasların $\text{Cu}(\text{OH})_2 \rightarrow \text{CuO} + \text{H}_2\text{O}$ 2) Bəzi turşuların $\text{H}_2\text{SiO}_3 \rightarrow \text{H}_2\text{O} + \text{SiO}_2$ 3) Bəzi duzların $\text{CaCO}_3 \rightarrow \text{CaO} + \text{CO}_2 \uparrow$.

Kimyəvi xassələr

Əsasi	Turşu
1. Su ilə qarşılıqlı təsir	
əgər oksid qələvi yaxud qələvi-torpaq metalından təşkil olunubsa $\text{Li}_2\text{O} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow 2\text{LiOH}$; $\text{CaO} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ca}(\text{OH})_2$	SiO_2 istisna olmaqla hamısı (möhkəm atom kristal qəfəsi) $\text{SO}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_2\text{SO}_4$ $\text{P}_2\text{O}_5 + 3\text{H}_2\text{O} \rightarrow 2\text{H}_3\text{PO}_4$
2. Turşularla qarşılıqlı təsir	
$\text{CuO} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{CuSO}_4 + \text{H}_2\text{O}$ $\text{CuO} + 2\text{H}^+ \rightarrow \text{Cu}^{2+} + \text{H}_2\text{O}$	Reaksiya vermir
Qələvilərlə qarşılıqlı təsir	
Reaksiya vermir	$\text{SiO}_2 + 2\text{NaOH} \rightarrow \text{Na}_2\text{SiO}_3 + \text{H}_2\text{O}$; $\text{SiO}_2 + 2\text{OH}^- \rightarrow \text{SiO}_3^{2-} + \text{H}_2\text{O}$
4. Bir-biri ilə qarşılıqlı təsir göstərir	
$\text{CaO} + \text{SiO}_2 \rightarrow \text{CaSiO}_3$	

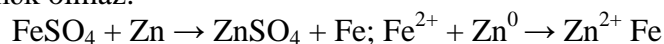
Duzların təsnifatı

Normal	Turşu	Əsasi
Turşuda hidrogen atomlarının tam şəkildə metala əvəzlənməsi məhsulları K_2SO_4 ; Na_3PO_4 ; $K_2SO_4 \rightarrow 2K^+ + SO_4^{2-}$; $Na_3PO_4 \rightarrow 3Na^+ + PO_4^{3-}$	Turşuda hidrogen atomlarının natamam şəkildə metala əvəzlənməsi məhsulları. Onları çoxəsaslı turşular əmələ gətirir $Ca(HCO_3)_2$; $KHSO_4$ $Ca(HCO_3)_2 \rightarrow Ca^{2+} + 2HCO_3^-$ $KHSO_4 \rightarrow K^+ + HSO_4^-$	Bunlar hidroksoqrupların əsasda turşu qalığı ilə natamam əvəzlənməsi məhsullarıdır. Onları çoxturşulu əsaslar əmələ gətirir $MgOHCl$; $FeOH(NO_3)_2$ $MgOHCl \rightarrow MgOH^+ + Cl^-$ $FeOH(NO_3)_2 \rightarrow FeOH^+ + 2NO_3^-$

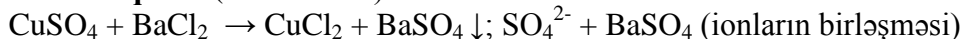
Fiziki xassələr: bütün duzlar bərk kristal maddələrdir, fərqli rəngə malikdir.

Kimyəvi xassələr**1. duz + metal, əgər:**

- a) hər iki duz (reaksiya girən və alınan) həll olunandırsa;
 b) hər bir metal özündən sonrakı metalı (yəni, gərginliklər sırasında duzdakı metal daha sağda yerləşir) duzdan kənarlaşdırır;
 c) su ilə reaksiyaya girən metalları, yəni qələvi və qələvi-torpaq metalları götürmək olmaz.

2. duz + turşu (bax: turşular)

} ionların birləşməsi baş tutmalıdır

3. duz + qələvi (bax: əsaslar)

Nəticə: duzların xassələri onların məhlullarında mövcud metalların və turşu qalıqların ionları ilə müəyyən olunur.

Duzların alınması

Turşulardan	Turşu + metal Turşu + əsaslı oksid Turşu + əsas Turşu + duz	$6HCl + 2Al \rightarrow 2AlCl_3 + 3H_2 \uparrow$ $2HNO_3 + CuO \rightarrow Cu(NO_3)_2 + H_2O$ $H_2SO_4 + CuSO_4 + 2H_2O$ $K_2CO_3 + 2HCl + H_2O + CO_2$
Əsaslardan	Qələvi + turşu oksidi Qələvi + duz Əsas + turşu (yuxarıya bax)	$2KOH + CO_2 \rightarrow K_2CO_3 + H_2O$ $Ca(OH)_2 + CuSO_4 \rightarrow Cu(OH)_2 \downarrow + CaSO_4 \downarrow$
Duzlardan	Duz + metal Duz + duz Duz + qələvi (yuxarıya bax) Duz + turşu (yuxarıya bax)	$Fe + CuSO_4 \rightarrow FeSO_4 + Cu$ $AgNO_3 + NaCl \rightarrow AgCl \downarrow + NaNO_3$
Oksidlərdən	əsaslı oksid + turşu oksidi əsaslı oksid + turşu (yuxarıya bax) əsaslı oksid + turşu (yuxarıya bax)	$3CaO + P_2O_5 \rightarrow Ca_3(PO_4)_2$
Sadə maddələrdən	Metal + qeyri-metal	$Cu + Cl_2 \rightarrow CuCl_2$

Oksidləşmə-reduksiya reaksiyalar – kimyəvi elementlərin atomlarının yaxud ionlarının oksidləşməsi dərəcələrinin dəyişməsi baş verdiyi reaksiyalar.

Oksidləşmə - atomlar, ionlar yaxud molekullar tərəfindən e ⁻ -ların verilmə prosesidir. Belə, ki, e ⁻ -ları verən atomlar, ionlar yaxud molekullara reduksiyaedici deyilir.	Reduksiya - atomlar, ionlar yaxud molekullar tərəfindən e ⁻ -ların birləşdirilməsi prosesidir. Beləki, yəni e ⁻ -ları birləşdirən atomlar, ionlar yaxud molekullara oksidləşdirici deyilir.
$Fe^0 - 3e^- \rightarrow Fe^{+3}$ $S^{-2} - 2e^- \rightarrow S^0$	$Fe^{+3} + 3e^- \rightarrow Fe^0$ $S^{-2} - 2e^- \rightarrow S^{-2}$
<p>reduksiyaedicinin oksidləşmə dərəcəsi artır</p> <p>Tipik reduksiyaedicilər</p> <p>1. metallar</p> <p>2. oksidləşmə dərəcəsi ən aşağı olan qeyri-metalların birləşmələri</p>	<p>oksidləşdiricinin oksidləşmə dərəcəsi azalır</p> <p>Tipik oksidləşdiricilər:</p> <p>1. halogenlər; N₂; O₂</p> <p>2. oksidləşmə dərəcəsinin qiyməti yüksək olan birləşmələr : HNO₃; H₂SO₄</p>

(Reduksiyaedici tərəfindən verilmiş e⁻-ların sayı oksidləşdirici tərəfindən qəbul edilmiş e⁻-ların miqdarına bərabərdir)

$HNO_3^{-2} + P^0 + H_2O^{-2} \rightarrow H_3PO_4^{-2} + NO^{-2}$ $N^{+3} + 3e^- \rightarrow N^{+2}$ 5 $P^0 - 5e^- \rightarrow P^{+5}$ 15 3	<p>1. Reaksiyadan əvvəl və reaksiyadan sonra elementlərin atomlarının oksidləşmə dərəcəsinə müəyyən etmək.</p> <p>2. Oksidləşmə dərəcəsinə dəyişmiş kimyəvi elementlərin işarələrinin qeyd etmək.</p> <p>3. Elektron tənlilikləri tərtib etmək (oksidləşmə və reduksiya proseslərini göstərmək).</p> <p>4. Yükləri balanslaşdırmaq: verilmiş və qəbul olunmuş e⁻-ların ən kiçik ortaq bölünəni tapmaq, bundan sonra isə hər proses üçün vuruğu müəyyənləşdirmək.</p>
$5N^{+5} + 3P^0 \rightarrow 5N^{+2} + 3P^{+5}$ $5HNO_3 + 3P + 2H_2O \rightarrow 3H_3PO_4 + 5NO$	<p>5. Yarımreaksiyaları toplamaq (e⁻-ların ixtisar olunmalıdır).</p> <p>6. Oksidləşdiricidi və reduksiyaedici yanındakı əmsalları qoymaq.</p> <p>7. Yoxlamaq: digər maddələr qarşısında da əmsallar lazım ola bilər.</p> <p>8. Göstərmək: oksidləşmə-reduksiya; oksidləşdirici-reduksiyaedici.</p>

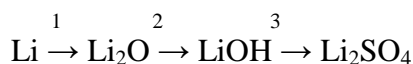
Maddələrin sinifləri arasında genetik əlaqə

Müxtəlif birləşmələr siniflərinin maddələri arasında, onların qarşılıqlı çevrilmələrə əsaslanan və onların mənşə vahidliyini əks etdirən rabitəyə genetik əlaqə deyilir.

Genetik əlaqə genetik sıralarda əks oluna bilər.

Genetik sıra bir kimyəvi element tərəfindən əmələ gətirilmiş, birləşmələrin mütəlif siniflərinə aid olan və qarşılıqlı çevrilmələrlə əlaqələndirilən maddələrdən ibarətdir.

Metal sırası: metal → əsaslı oksid → əsas → duz

- 1) $4Li + O_2 \rightarrow 2Li_2O$;
- 2) $Li_2O + H_2O \rightarrow 2LiOH$;
- 3) $2LiOH + H_2SO_4 \rightarrow Li_2SO_4 + 2H_2O$.

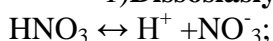
Qeyri-metal sırası: qeyri-metal → turşu oksidi → turşu → duz

- 1) $S + O_2 \rightarrow SO_2$;
- 2) $SO_2 + H_2O \rightarrow H_2SO_3$;
- 3) $H_2SO_3 + 2KOH \rightarrow K_2SO_3 + 2H_2O$.

Turşuların kimyəvi xassələri

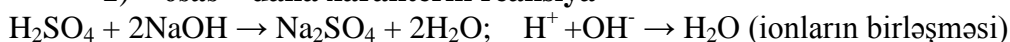
1) Dissosiasiya

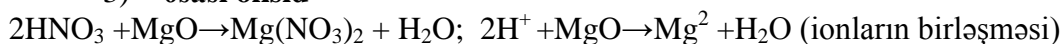
Çoxəsaslı olanlar pilləli şəkildə dissosiasiya edir: $H_2SO_4 \rightarrow H^+ + SO_4^{2-}$;
 $HSO_4^- \leftrightarrow H^+ + SO_4^{2-}$.

Dissosiasiya zamanı əmələ gələn H^+ indikatorların rəngini dəyişir və turşuların məhlullarına turşu dad verir.

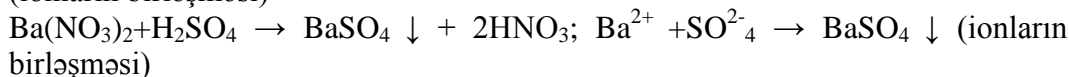
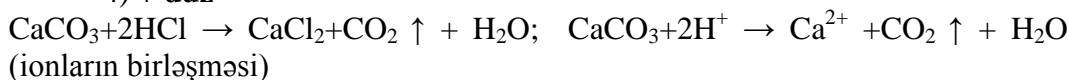
2) + əsas – daha xarakterik reaksiya

3) + əsasi oksid

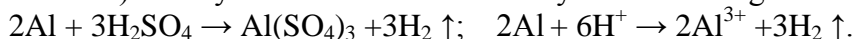
4) + duz

5) + metal, əgər

a) gərginliklər sırasında H_2 -yə qədər dayanırsa

b) reaksiya nəticəsində həll olunmayan duz əmələ gəlsə

Nəticə: praktiki olaraq bütün reaksiyalarda H^+ ionları iştirak edir (məhz bunu ion tənliklərindən görmək mümkündür). Beləliklə, onlar turşuların ümumi kimyəvi xassələrini şərtləndirmiş olur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. M.M.Abbasov. Qəbul imtahanına hazırlaşanlar, yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün dərs vəsaiti. Abiturient jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı, 2007, 454 s.
2. V.M.Abbasov, A.M.Məhərrəmov, M.M.Abbasov, R.Y.Əliyev və b. X-XI siniflər üçün kimya dərsliyi. Bakı, Təhsil nəşriyyatı, 2002, 365 s.

Аббасов М.М., Алиева Ф.Н., Рахимли Г.С., Джафаров Й.И.

Методы приготовления рефератов по химическим учебным единицам измерения в VII-VIII классах

РЕЗЮМЕ

В статье разъяснены правила приготовления рефератов для решения химических задач по определенным темам на основании теоретических основ химии в VII-VIII классах.

Abbasov M.M., Aliyeva F.N., Rahimli G.S., Cafarov Y.I.

Methods for preparing abstracts on chemical educational units of measurement in VII-VIII classes

SUMMARY

The article explains the rules for preparing abstracts for solving chemical tasks on specific topics based on the theoretical foundations of chemistry in the VII-VIII classes.

Açar sözlər: referat, maddələrin təsnifatı, atom, molekul, kimyəvi kinetika, elektroliz.

Ключевые слова: реферат, классификация веществ, атом, молекула, химическая кинетика.

Key words: abstract, classification of substances, atom, molecule, chemical kinetics, electrolysis.